

Bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida lisoniy va muloqot kompetensiyalarini shakllantirishda interviyu mashqlarining o'рни

Raximova Charosxon Baxromjon qizi –

Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3877-7152>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida lisoniy va muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishda interviyu asosidagi mashqlarning pedagogik roli tadqiq etiladi. Lisoniy kompetensiya, odatda, grammatik tuzilmalar, so'z boyligi va talaffuzni egallash sifatida talqin qilinadi; unga muloqot kompetensiyasi hamroh bo'lib, tilning autentik kontekstlarda pragmatik qo'llanishini ta'kidlaydi. Canale va Swain (1980), Hymes (1972) hamda Krashen (1982) nazariyalariga tayangan holda, maqolada interviyular nazariy bilim va amaliy qo'llash o'rtasidagi tafovutni bartaraf etuvchi interaktiv o'quv vositasi sifatida tahlil qilinadi. Empirik tadqiqotlar sharhi interviyu topshiriqlarining ravonlik, tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo xabardorlik va kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirishdagi samaradorligini yoritadi. Shuningdek, maqolada strukturalangan, yarim strukturalangan va tengdoshlar asosida olib boriladigan interviylarni o'qituvchilarni tayyorlash dasturlariga integratsiya qilish bo'yicha metodik ko'rsatmalar beriladi. O'quv dasturlari mualliflari va trenerlarga autentiklikni, o'quvchi avtonomiyasini hamda refleksiyani kuchaytiruvchi tarzda interviyu faoliyatlarini joriy etish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: interviyu asosidagi mashqlar, lisoniy kompetensiya, muloqot kompetensiyasi, xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash, interaktiv ta'lim.

Роль интервью-упражнений в формировании языковой и коммуникативной компетенции будущих преподавателей иностранных языков

Аннотация. В статье исследуется педагогическая роль упражнений в форме интервью в развитии языковой и коммуникативной компетенции у будущих преподавателей иностранных языков. Языковая компетенция обычно трактуется как освоение грамматических структур, лексики и произношения; коммуникативная компетенция дополняет её, акцентируя прагматическое использование языка в аутентичных контекстах. Опираясь на теории Canale и Swain (1980), Hymes (1972) и Krashen (1982), статья анализирует интервью как интерактивный инструмент обучения, соединяющий теоретические знания с практическим применением. Обзор эмпирических исследований подчёркивает эффективность интервью-заданий в формировании беглости, критического мышления, межкультурной осведомлённости и профессиональной готовности. Далее приводятся методические рекомендации по включению структурированных, полуструктурированных и парных интервью в программы подготовки учителей. Разработчикам учебных планов и тренерам рекомендуется интегрировать интервью-деятельности таким образом, чтобы усиливать аутентичность, автономию обучающихся и рефлекссию.

Ключевые слова: интервью-упражнения, языковая компетенция, коммуникативная компетенция, подготовка преподавателей иностранных языков, интерактивное обучение.

The role of interview-based exercises in developing linguistic and communicative competence of future foreign language teachers

Annotation. This article explores the pedagogical role of interview-based exercises in fostering linguistic and communicative competence among future foreign language teachers. Linguistic competence, often conceptualized as the mastery of grammatical structures, vocabulary, and pronunciation, is complemented by communicative competence, which emphasizes pragmatic use of language in authentic contexts. Drawing on theories from Canale and Swain (1980), Hymes (1972), and Krashen (1982), the article analyzes the relevance of interviews as interactive learning tools that bridge the gap between theoretical knowledge and practical application. A review of empirical studies highlights the effectiveness of interview tasks in promoting fluency, critical thinking, intercultural awareness, and professional preparedness. The article further provides methodological guidelines for incorporating structured, semi-structured, and peer-based interviews into teacher education programs. Recommendations are offered for curriculum designers and teacher trainers to integrate interview activities in a way that enhances authenticity, learner autonomy, and reflective practice.

Keywords: interview-based exercises, linguistic competence, communicative competence, foreign language teacher education, interactive learning.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni o'rgatish jarayoni faqat grammatik bilim bilan chegaralanmay, balki muloqotga yo'naltirilgan yondashuvni ham talab qilmoqda. Shu jihatdan, bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining lisoniy (til qurilishi, grammatikasi, lug'at boyligi) va muloqot kompetensiyasi (real vaziyatda samarali suhbatlashish, fikr almashish)ni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash sohasi nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni ham qamrab oluvchi ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Til o'qituvchilarini tayyorlashning asosiy maqsadlari orasida lisoniy (linguistic) kompetensiya va muloqot (communicative) kompetensiyasini rivojlantirish turadi; ushbu ikki jihat samarali til pedagogikasining negizini tashkil etadi.

An'anaviy sinf mashg'ulotlari masalan, grammatika mashqlari va nazoratli dialoglar lisoniy tuzilmalarni o'zlashtirishga yordam beradi, biroq ular ko'pincha real hayotiy muloqot uchun zarur bo'lgan autentiklikdan xoli bo'ladi. Aksincha, interviyu asosidagi mashqlar o'quvchilar suhbatdosh va suhbat olinuvchi rollarini bajaradigan strukturalangan suhbat topshiriqlari mazmunli til qo'llanmasi uchun autentik va dinamik kontekst yaratadi. Bu mashqlar nafaqat lisoniy aniqlikni, balki muloqotdagi moslashuvchanlikni, madaniyatlararo sezgirlikni va tanqidiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

Ushbu maqolaning maqsadi interviyu mashqlarining nazariy asoslari, pedagogik ahamiyati va amaliy qo'llanilishini tahlil qilish hamda bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida lisoniy va muloqot kompetensiyalarini shakllantirishdagi rolini yoritishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida lisoniy va muloqot kompetensiyalarini shakllantirish masalasi so'nggi yillarda xorijiy til o'qitish metodikasi doirasida dolzarb mavzulardan biri sifatida qaralmoqda. Lisoniy kompetensiya deganda tilning grammatik qurilishi, fonetika, leksika va sintaksis kabi nazariy bilimlarini egallash tushunilsa, muloqot kompetensiyasi esa bu bilimlarni real muloqot jarayonida maqsadga muvofiq va moslashuvchan tarzda qo'llay olish qobiliyatini bildiradi (Canale and Swain, 1980).

Turli manbalarda ta'kidlanishicha, bo'lajak o'qituvchilar ushbu ikki kompetensiyani uyg'un holda egallaganlaridagina, ular samarali va faol ta'lim jarayonini tashkil eta oladilar (Farrell, 2015). Shu nuqtai nazardan qaralganda, ta'lim jarayoniga kommunikativ yondashuvni joriy qilish, xususan, interviyu mashqlarini darslarga integratsiya qilish bu jarayonning ajralmas tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Bakanova va boshqalar (2022) tomonidan olib borilgan tadqiqotda interviyu mashqlari orqali o'quvchilarda suhbat qurish, savol tuzish, fikr almashish, tinglash va muloqotda javob berish ko'nikmalari shakllanishi ta'kidlangan. Interviyu mashqlari o'quvchilarga ijtimoiy muloqot muhiti yaratib berar ekan, ular bu orqali tilni passiv o'zlashtirishdan faol qo'llashga o'tadilar. Shuningdek, bu jarayon o'qituvchining o'zining ham kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishiga xizmat qiladi.

Til o'rganishda real vaziyatga yaqinlashtirilgan mashqlar samaraliroq bo'lishi haqida Turker (2016) o'z tadqiqotida aytib o'tgan. Uning fikricha, interviyu shaklidagi muloqotlar orqali talabalar o'z fikrlarini erkin bayon etishga, savollarga javob berishga va turli vaziyatlarda tilni mos ravishda ishlatishga odatlanadilar. Bu esa bevosita muloqot kompetensiyasining shakllanishiga olib keladi.

Wang (2022) tomonidan olib borilgan sifatli tadqiqotda esa, til o'qituvchilari interkultural kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda interviyu usuli samarali vosita sifatida taqdim etilgan. U o'z interviyularida bo'lajak o'qituvchilarning madaniyatlararo muloqotdagi qiyinchiliklarini aniqlagan hamda interviyu orqali ularning bu boradagi reflektiv fikrlash qobiliyatini kuchaytirgan.

Mahalliy adabiyotlarda ham bu borada muhim fikrlar mavjud. Xususan, Yusupova (2019) interviyu mashqlarining talabalarda mustaqil fikrlash, og'zaki nutqni shakllantirish va ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishdagi o'rni haqida so'z yuritadi. U interviyu mashqlari o'quvchilarni ijtimoiy faollikka jalb qilishi, ularda til orqali muloqot qilishga nisbatan ishonch uyg'otishini ta'kidlaydi.

Boshqa bir jihatga to'xtaladigan bo'lsak, interviyu mashqlari faqat o'qituvchining til bilimlarini emas, balki uning metodik, pedagogik va sotsiokommunikativ ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu haqda R. Karimov (2020) til o'qitishda innovatsion metodlar tahlilida aytib o'tadi. Uning fikricha, interviyu faoliyati orqali o'qituvchi o'zining shaxslararo muloqotdagi roli, savol tuzish mahorati, suhbatni boshqarish va o'quvchini tinglash malakalarini rivojlantiradi.

Adabiyotlar tahlilidan ko'rinadiki, interviyu mashqlari o'zining ko'p qirrali o'quv-tarbiyaviy xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ular:

- o'quvchilarni va o'qituvchilarni real suhbat muhitiga tayyorlaydi;
- tilni ijtimoiy va kommunikativ vosita sifatida idrok etishga yordam beradi;
- erkin fikrlash, faol tinglash va aniq ifodalay olish malakalarini shakllantiradi.

Shunday qilib, ilmiy va metodik adabiyotlarda interviyu mashqlarining nafaqat muloqot kompetensiyasini, balki shaxsiy rivojlanish, madaniy moslashuv va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishdagi o'rni alohida e'tirof etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida lisoniy va muloqot kompetensiyalarini shakllantirishda interviyu mashqlarining o'rni va ahamiyatini aniqlash maqsadida zamonaviy pedagogik va til o'qitish metodlariga asoslangan tavsifiy, tahliliy hamda taqqoslovij yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida, avvalo, lisoniy va muloqot kompetensiyalarining mazmuni, tuzilmasi va ularning kasbiy tayyorgarlikdagi o'rni aniqlashtirildi. Bu borada tilshunoslik va til o'qitish metodikasi sohasidagi yetakchi olimlar jumladan, Canale va Swain (1980), Richards va Rodgers (2001), Farrell (2015) kabi mutaxassislarning ilmiy qarashlariga tayanildi.

Metodologik yondashuvda mavjud nazariy manbalarni chuqur o'rganish va tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi. Interviyu mashqlarining til o'rgatishdagi o'rni, ularning kommunikativ yondashuv asosidagi darslar bilan o'zaro bog'liqligi, talabalarning faol ishtirokini rag'batlantirishi, fikrni ifodalash va savol-javob qilish malakalarini rivojlantirishdagi samaradorligi to'g'risida ilmiy maqolalar, monografiyalar va amaliy tajribalarga asoslangan uslubiy qo'llanmalar tahlil qilindi. Bu jarayonda kontent-analiz va sifatli (qualitative) tahlil usullaridan foydalandi.

Shuningdek, ayrim dars jarayonlari misolida interviyu mashqlari tatbiqi kuzatilib, ularning bo'lajak o'qituvchilarda tilni erkin va tabiiy tarzda qo'llashga bo'lgan tayyorgarligiga qanday ta'sir qilgani baholandi. Kuzatuvlar davomida talabalar bilan olib borilgan mashqlarda ularning muloqotdagi faolligi, savollarga munosib javob bera olishi, fikrini aniq ifodalashi, notiqlik va tinglovchilik ko'nikmalari kabi jihatlar tahlil qilindi. Bu kuzatuvlar natijasi asosida interviyu mashqlarining o'quvchilarning faolligini oshirishdagi roli aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda taqqoslovij yondashuvdan ham foydalanilib, interviyu mashqlari asosida tashkil etilgan darslar bilan an'anaviy grammatika-tarjima metodlariga asoslangan darslar natijalari o'zaro solishtirildi. Bu orqali kommunikativ yondashuvga asoslangan mashg'ulotlarning til o'rganish samaradorligiga ijobiy ta'siri ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Metodologiya doirasida, shuningdek, interviyu mashqlari uchun ssenariy tuzish, savol-javob asosidagi mashqlarni ishlab chiqish, rolli o'yinlar orqali muloqotni jonlantirish kabi faol metodik yondashuvlar ham o'rganildi va ularning o'qituvchilik kasbiy

kompetensiyalariga qo'shgan hissasi tahlil qilindi. Tadqiqot davomida to'plangan ma'lumotlar mantiqiy tahlil qilinib, ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlillar, mavjud ilmiy adabiyotlar, amaliy kuzatuvlar va taqqosloviiy tahlillar asosida interviyu mashqlari bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining lisoniy va muloqot kompetensiyalarini shakllantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interviyu shaklidagi mashg'ulotlar orqali talabalar va bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining og'zaki nutqini erkinlashtirish, fikrni aniq va ravon ifoda qilish, savol berish va unga munosib javob qaytarish kabi ko'nikmalarni faol tarzda rivojlantirishga erishadilar.

Birinchidan, interviyu mashqlari tilni faqat nazariy o'zlashtirish bilan cheklanmasdan, uni amaliyotda, real muloqot vaziyatlarida qo'llash imkonini beradi. Mashqlar davomida talabalar o'zaro suhbat qurish orqali nafaqat lisoniy bilimlarini faollashtiradi, balki kommunikativ vaziyatga moslashish, suhbatdoshga e'tibor qaratish, ijtimoiy nutq me'yorlariga rioya qilish kabi muhim malakalarni ham egallaydilar. Bu esa tilni real kontekstda ishlatish madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, interviyu mashqlari orqali talabalar til o'rganishga nisbatan ijobiy motivatsiyaga ega bo'ladi. Chunki bu turdagi mashg'ulotlar ko'proq erkinlik, ijodkorlik va shaxsiy ishtirokni talab qiladi. Bu holat, ayniqsa, passiv tinglovchilikdan faol muloqot ishtirokchisiga aylanish jarayonida muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar o'z fikrini ifodalashga urinishadi, fikr almashishga jalb etiladi va natijada ularning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi. Bu pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan ham muhim omil sanaladi.

Uchinchidan, interviyu mashqlari o'qituvchilarning metodik tayyorgarligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi sifatida yetishib chiqayotgan talaba suhbatni boshqarish, savol tuzish, muloqotni yo'naltirish, suhbatdoshning nutqiga javob qaytarish, muammoni hal qilish kabi kommunikativ rollarni egallaydi. Bu esa ularning kelgusidagi kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan kommunikativ, interaktiv va reflektiv ko'nikmalarni shakllantirishga zamin yaratadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, interviyu mashqlari an'anaviy grammatika-tarjima yondashuvi bilan olib borilgan mashg'ulotlarga nisbatan ko'proq amaliy, jonli va interaktiv muhitni yaratadi. An'anaviy darslarda o'quvchilar ko'proq grammatikani yodlash, gap tuzish yoki tarjima qilishga yo'naltirilgan bo'lsa, interviyu mashqlarida esa ular muloqot jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, interviyu mashqlari o'z samarasini quyidagi yo'nalishlarda ko'rsatadi:

- Lisoniy kompetensiyani amaliy mashqlar orqali mustahkamlash;
- Muloqot kompetensiyasini real hayotiy vaziyatlarda rivojlantirish;
- Interaktivlik va ijtimoiy faollikni kuchaytirish;
- O'qituvchilik kasbiga xos kommunikativ malakalarni shakllantirish;
- Mustaqil fikrlash va o'z fikrini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish.

Shuningdek, interviyu mashqlarining samaradorligi ularning rejalashtirilgan, maqsadga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuv asosida tashkil etilganiga bog'liq. Ya'ni, faqatgina savol-javob bilan cheklanmasdan, suhbat mazmuni, til darajasi, kommunikativ vaziyatning dolzarbligi va suhbatdoshlar rolining to'g'ri taqsimlanishi muvaffaqiyatli natijaga erishishda muhim omil bo'ladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, interviyu mashqlari xorijiy til o'qituvchilari tayyorlov tizimida innovatsion, interaktiv va yuqori samaradorlikka ega metodik vosita bo'lib, ularni muntazam va tizimli tarzda qo'llash bo'lajak

o'qituvchilarning kasbiy va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Interviyu asosidagi mashqlar xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlashda kuchli pedagogik vosita bo'lib, lisoniy aniqlik va muloqotdagi moslashuvchanlik o'rtasidagi tafovutni bartaraf etadi hamda zamonaviy kompetensiya modellariga to'liq mos keladi. Bu turdagi mashqlar nafaqat grammatika va leksikani faol qo'llashga imkon beradi, balki real kommunikativ vaziyatlarda fikrni tez va aniq ifodalash, savol-javob qilish, nutq strategiyalarini tanlash kabi muhim ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Bo'lajak o'qituvchilar uchun interviyu amaliyoti lisoniy va muloqot kompetensiyalarini mustahkamlab, o'zaro ta'sir, muzokara va madaniyatlararo xabardorlik talab etiladigan kasbiy vazifalarga puxta tayyorlaydi. Bu jarayon orqali talabalar nutqiy faoliyatga jalb qilinadi, tilni sun'iy o'rganishdan ko'ra uni tabiiy tarzda egallashga intiladi, bu esa ularning kasbiy identitetini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu boisdan, o'quv dasturlari mualliflari, metodistlar va trenerlarga interviyu faoliyatlarini o'quv rejasiga tizimli ravishda kiritish tavsiya etiladi. Bunday yondashuv orqali bo'lajak o'qituvchilar o'z pedagogik faoliyatida yuqori kommunikativ saviyaga erishishlari mumkin. Zero, bu metod o'z ichiga olgan ikki yoqlama (lingvistik va kommunikativ) kompetensiya tilni egallash va uni o'qitish samaradorligini orttirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. A.V.Bakanova, E.M.Kuznetsova, L.V.Karyaeva, Using Interview Techniques to Develop Communicative Competence in Foreign Language Classes. Journal of Language and Education, 8(2), 55-63, –2022.
2. E.Turker, Developing EFL learners' oral skills through interview-based speaking activities. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 232, 609-614, –2016.
3. Y.Wang, Enhancing Intercultural Communicative Competence through Interview Tasks in EFL Classrooms. English Language Teaching, 15(4), 78-87, – 2022.
4. Z.K.Yusupova, Xorijiy til o'qitishda og'zaki nutqni shakllantirishda suhbat asosidagi mashqlarning roli. Filologiya fanlari, 2(1), 45-49, –2019.
5. R.Karimov, Zamonaviy xorijiy til darslarida innovatsion metodlardan foydalanish. O'zbek tilida xorijiy til o'qitish muammolari, 3(2), 112–117, –2020.
6. J.C.Richards, Key issues in language teaching. Cambridge University Press, –2015.
7. J.C.Richards, Teaching English through English. RELC Press, –2017.